

hovnu. Živí herci však byli mnohem lákavější. S nimi začal pracovat v divadelní jednotě TYL v Rychnově n. Kn. v roce 1924 a stal se skvělým režisérem, dramaturgem, s téměř 150 hrami na svém osobním kontě. Až do roku 1936, kdy divadla zanechal pro nemoc, byl prof. Weis u „Tyláku“ opravdu „persona grata“. Uměl poradit, hru upravit, napsat verš i text písně, krátkou scénku. Ve dvacátých letech se stal zakladatelem tenisového odboru Sokola i jeho dobrým hráčem. O sport se zajímal a pokud mu jeho zdravotní stav dovolil, rád si ve volném čase zašel zarybařit nebo s puškou na hon do nedalekého Včelného. Jeho všestranná činnost se vedle vlastní pedagogické práce zaměřila i k rozvoji města po stránce zcela praktické. Tak v roce 1922 prosadil založení prvního bytového družstva, stal se jeho pokladníkem a jednatelem.

V roce 1930 bylo prof. Weisovi svěřeno vedení Pelclova městského muzea. Pustil se do léta zanedbané práce, zavedl pečlivou evidenci, vytřídil sbírky, doplnil mnoha novými sběry, dary z terénu, konečně instaloval sbírky v bývalém Svatohavelském chudobinci a v obecním domě za starou radnicí. Po insp. Stan. Dvořákoví převzal i městský archiv a uspořádal jej s velkou pečlivostí.

Eduard Weis publikoval řadu článků, především v místním týdeníku Posel z Podhoří, různé monografie, příspěvky do památníků a propagačních brožur, čímž přispěl k podstatnému ucelení historie města, zhodnocení jeho výstavby a uměleckých památek. V roce 1928 vydal „Dějiny města Rychnova n. Kněž.“ autorů dr. Tomáše Kouřila a Antonína Svobody, které zůstaly v rukopise nedokončeny. Toto zpracování se stalo vedle Sedláčkova Rychnova základním pilířem historie města. Od roku 1934 až do své smrti byl prof. Weis též městským kronikářem s vynikající obsahovou i slohovou náplní všech zápisů. K 700. výročí založení Rychnova n. Kn. připravil obsáhlé zpracování pověstí a pohádek našeho kraje s názvem: „Na přástkách v Podorlicku“. Jeho hodnotná práce zůstala dosud v rukopise, ač by jistě byla veřejnosti příznivě a toužebně přijata.

Nesčíslné množství přednášek, besed, čtení z kroniky, provádění po muzejních i zámeckých sbírkách a další osvětová práce jen dokreslují výrazný profil člověka zaníceného pro veškerou kulturní činnost a přispívajícímu tím k rozšiřování vzdělanosti našeho lidu.

Rudolf Zrůbek

Z jeho drobnějších prací vybíráme k uctění jeho díla a čisté památky následující kapitolu:

### **Několik dat z počátků a historie židovského hřbitova v Rychnově n. Kn.**

Zdejší židovský hřbitov leží na katastr. parcele čís. 232 v severozápadní části města nad městskou čtvrtí Velká Láň, na svahu dlouhého návrší, které

obklopuje město po celé jeho západní a severozápadní straně. Hřbitov leží ve výši 335 m na tak zv. Židovském kopci. Vlastní plocha hřbitovní měří asi 32 arů, tvoříc nepravidelný lichoběžník o stranách 64, 72, 43 a 51 m; jest ohrazen cihlovou zubatou zdí asi 2 m vysokou, bíle omítnutou. Vchod jest se strany severní uzavřen 2 vrátky ze železných kovaných a nezdobených mříží, uprostřed nich je zděná fortna uzavřená plnými dřevěnými vraty. Po jejich stranách a již uvnitř hřbitova jsou 2 malolisté vysokokmenné lípy na 30 m vysoké a asi 100 let staré. Jinak nejsou na hřbitově vysoké stromy; náhrobní kameny jsou kryty ojedinělými thujemi nebo některými smutečnými vrbami a křovinami, vysázenými v paralelních řadách podél delších stran lichoběžníka.

Židé byli usazeni v Rychnově n. Kn. již v XVI. století, jak vidno z jedné sněmu léta 1569 a 1570, kde je zmínka o židech a jejich přispívání na berně. Pod čarou otištěn seznam z roku 1570, kde v abecedním pořádku jsou sestavena města, městyse a vesnice, ve kterých Židé bydlí. Rychnov jest uveden mezi nimi. — Místní písemné doklady o zdejších Židech datují se od roku 1604. V Sedláčkově monografii Rychnova n. Kn. v poznámce 132 na str. 56 čteme: „Na židovském hřbitově se nachází též starý kámen se zřetelným nápisem z roku 1616. Jest zhotoven z vlašského mramoru a kryje ostatky obyvatele veronského. Nad nápisem jest orel. — Obecní počty z roku 1617 uvádějí plat ze zdejšího židovského hřbitova ve výši 2 kop 30 č. grošů. (Kouřil—Svoboda, Dějiny Rychnova str. 127). — Hřbitov ten byl původně malý, odpovídající počtu židovských rodin ve městě. Podle příznání k zemské berni roku 1615 majitelem Rychnova panem Eustachem Bettengelem, bylo u nás 5 židovských domů a v nich 11 hlav starých a 1 mladá hlava. — Hřbitov pak dosti rychle vzrůstal se vzrůstajícím se počtem židovského obyvatelstva; roku 1650 už byla založena pro židovskou čtvrt zvláštní gruntovní kniha podle nařízení hraběte Františka Karla z Kolowrat (dne 23. dubna 1650). — Proto ke konci století XVII. pomýšlela židovská obec na rozšíření svého „mrtvolože“. Roku 1695 koupili starší židovské obce a kantor zádušník od města „kus obecního místa na Láních vedle židovského hřbitova po jeho délce a v šířce 60 loket za 10 kop“. (Altes Judenbuch, zápis 134. Tato kniha byla zřízena už roku 1629, a psáno do ní až do roku 1761; uložena byla u zdejšího okr. soudu, dnes jest v Okresním archívu v Rychnově n. Kn.).

Zajímavý detail historie zdejšího židovského hřbitova svědčící jasně o jeho stáří, osvětluje listina, vydaná na rychnovském zámku dne 26. října 1724 majitelem panství hrabětem Františkem Karlem Liebštejnským z Kolowrat, zdejší náboženské židovské obci, a uložena dnes v okresním archívu. Když byl totiž koncem XVII. století dostavěn t. zv. nový zámek a roku 1720 dokončena nástavba druhého poschodí, shledal majitel panství s nevolí, že prý jest bráněno prospektu z oken novostavby židovským hřbitovem, který ostatně jest i na překážku a ke škodě nově zřízené panské oboře. Proto

nařídil, aby tento hřbitov byl zrušen a přeložen jinam. Starší a představenstvo židovské obce naléhavými prosbami konečně dosáhli, že byl rozkaz odvolán a dáno ustanovení nové. — Protože text zmíněné listiny dosud není nikde publikován, nutno ji uvést celou. Sepšána jest v jazyku německém a v tomto doslovném znění:

„Ich Frantz Karl Liebsteinsky des heyl. Reichs Graf von Kollowrath, Erbherr der Herrschaften Reichenau, Tschernikowitz, Borohradeckh, und Wamberkh, dero Röm. Kays. und Königl. Kathol. Mayest. Karl des Sechsten geheimer Rath und würllicher Cämerer, wie auch gröszer. Landrechtsbesitzer in Königreich Böhmeimb, verkünde und bekenne hiermit aller orthen, absonderlich da, wo es vonnöthen, dasz die allhiesige Judenschaft ihren Freithof (sic) an einem solchen Orth haben, durch welchen mir der Prospekt aus Meinem Neuerbauten Reichenauer Schlosz benommen wird, wie auch jetzt zu dem Neuaufgerichteten Thiergarten übel und schandlich stehet; dadurch habe disen völlig Cassiren, und ihnen hinwiederums ohne Entgeld einen anderen Orth zu ihrer begräbnisz einräumen und mit einem Zaum auf meine Unkosten einstaten lassen wollen; als aber dieses ihnen angedeytet worden, haben sie mich sammentl. flehentlich beygebracht, wiedz sie mit der Stadt Reichenau einestheils dar von kauflichen sich abgefunden, und von diesem Kirchhof dahin mit 8 fl. von unerdenblichen Jahren her Zins bezahleten, auch entliche Hunderi Körper alda begraben worden, ich möchte ihnen sothenes Orth nicht benehmen, und aus gnedig obrigkeitlichen Hulden womit sie darbey auf künftige Zeithen ruhig ihre begräbnisz haben mechten, confirmieren. Und obschon mir dieses ihr begehren gar nicht anständig gewesen, in Betrachtung aber deren alda so viel liegenden Kerpern und darauf gestellten grossen Grabsteinen darunter theile über 150 Jahr alt seyend, so habe mich demnach dergestaltten bewegen lassen, dasz ich ihnen sothanes Orth auf jetzt und künftige Zeithen von mir, meinen Erben und künftige Possessoren, doch ohne praejuditz der obrigkeitlicher Gerechtigkeith und Erlegung des schuldigen Zins der Stadt hiemit confirmieren wollen, und mit solchen beding. dasz sie darin solche Baimer einsetzen und darinnen wachsen lassen, welche die grabsteine bedecken sollen, nicht aber hohe Baimer aufwachsen lassen, die einigen Prospect dem Schlosz benehmen könnten. Zur Urkund dessen habe dieses mit meiner eigener Hand unterschrift und beygedruckten gräflichen Petschaft bekräftiget.

So geschehen Schlosz Reichenau den 26. Octobris Ao 1724.

L. S. Frantz Karl Liebsteinsky graf von Kollowrath.

Col-----la-----tum

Dasz vorstehende Abschrift mit seinem mier Endesunterschriebenen vorgezeigten Originali von worth zu worth gleichlauthend übereinstimmet, solches thue ich nach gehaltener fleisz. Collationirung hiemit bezeug. undt attestieren, vi officij requisitus.

Actum Prag den 23 ten Februarij Ao 1740. Indict. Tom. a 3.

Von Ihro glorreichst. Regierend. Röm. Kays. undt Königl. kath. Mayest. allergädigst resolvirter Notarius publicus juratus.

Johann Cast. Artzt, in fidei.

Kromě výše zmíněných dvou lip skutečně není dodnes na židovském hřbitově vysokých stromů. Ostatně zrušením hřbitova by se byl prospekt z oken nového zámku nijak nerozšířil; vždyť zámek leží ve výši 321 m, kdežto žid. hřbitov v dolní své základně ve výši 335 m, a odtud stoupá terén až ke hřbetu svahu, na kterém hřbitov leží, ještě o několik metrů.

V roce 1796 platili Židé obci z používání hřbitovního pozemku 15 fl. — Podle staré městské kroniky měl v roce 1836 židovský hřbitov výměry 836 sáhů.

Eduard Weis